

OTDK-DOLGOZAT

2015

**ÓVODAI KÖRNYEZETVÉDELMI OKTATÁSI PROGRAMMAL A
KÖRNYEZETI NEVELÉSÉRT**

**ENVIRONMENTAL EDUCATION PROGRAMME FOR
KINDERGARTEN CHILDREN**

Kézirat lezárva: 2014. október 27.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	1
2. KÖRNYEZETI NEVELÉS MEGJELENÉSE AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS HAZAI STRATÉGIAI DOKUMENTUMOKBAN.....	3
2.1. KÖRNYEZETI NEVELÉS MEGJELENÉSE AZ EURÓPAI UNIÓS STRATÉGIÁKBAN.....	3
2.2. KÖRNYEZETI NEVELÉS MEGJELENÉSE MAGYARORSZÁGI STRATÉGIÁKBAN	5
3. ÓVODÁS KORÚ GYERMEKEK KÖRNYEZETI NEVELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI	11
3.1. A KÖRNYEZETI NEVELÉS FELELŐSEI	11
3.2. KÖZVETLEN ÉS KÖZVETETT MÓDON TÖRTÉNŐ KÖRNYEZETI NEVELÉS	13
4. KÖRNYEZETI „MINI SULI” OKTATÁSI PROGRAM OVISOKNAK.....	15
4.1. A PROGRAM CÉLJA ÉS FELÉPÍTÉSE.....	15
4.2. A PROGRAM TARTALMA.....	16
4.2.1. Környezet- és természetvédelem	16
4.2.2. Hulladékok (szelektív hulladékgyűjtés).....	17
4.2.3. Víz, mint érték.....	21
4.2.4. Közlekedés	23
4.2.5. Takarékoság	24
5. ÖSSZEFOGLALÁS	27
IRODALOMJEGYZÉK	28
MELLÉKLETEK.....	I

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Összefoglaló a stratégiai dokumentumokról.....	10
---	----

Ábrajegyzék

1. ábra: Szelektív hulladékgyűjtő kukák (műanyag/fém, papír).....	19
2. ábra: Szelektív hulladékgyűjtés (színes/fehér üveg)	20
3. ábra: Otthonunkban megtalálható kukák	20
4. ábra: Szárazföld és víz aránya a Földön	21
5. ábra: Újrahasznosítás új terméké.....	26

1. BEVEZETÉS

TDK dolgozatomban a környezeti nevelés fontosságára szeretném felhívni a figyelmet. Kutatásomban célom a környezeti nevelés témaköréhez kapcsolódóan szakirodalmi áttekintést nyújtani a hazai, illetve európai uniós stratégia dokumentumokról, cselekvési programokról. A szakirodalmi kutatás nemcsak a források feltárását és bemutatását tartalmazza, hanem önálló elemzés és értékelés keretében vizsgálom a hazai és EU-s szabályozás és gyakorlat összhangját. Dolgozatomban a szakirodalmi áttekintés mellett önálló oktatási programot dolgozok ki nagycsoportos gyermekek részére. Célom, hogy a környezeti nevelés gyakorlati megvalósítására egy átfogó, több témakört érintő oktatási programot készítsek.

Számomra a környezeti nevelés egy kiemelkedően fontos témakör. Úgy gondolom a gyermekekkel már fiatal korban meg kell ismertetni Földünk csodáit, a természet szépségeit és azt is, hogy maguk hogyan tehetnek azért, hogy a természeti egyensúly fennmaradjon, vagy legalábbis ne romoljon tovább. Megfelelő helyszín az óvoda és az iskola ennek megismertetésére. Sok esetben a szülők még nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel, vagy nem jut elegendő idő arra, hogy erről beszéljenek. Éppen ezért fontos, hogy a foglalkozások, tanórák alkalmával ez megtörténjen. Saját tapasztalatból tudom mondani, hogy ha segítséget kapunk egy kicsit más szemszögből nézni a világot, máris meglepő, milyen sokszínű is az, még ha mi nem is vettük észre. Ezen oktatási intézményekben pont az a fontos, hogy ezt a gondolkodásmódot és szemléletet átadják. A környezetünk állapota és abban végbemenő változások is olyan jelentős témák, amelyek a különböző foglalkozásokban, órarendi tárgyakban szükséges, hogy megjelenjenek. A természeti elemek megismerése mellett azonban fontos, hogy a környezetvédelmet hangsúlyozó szemléletmód is kialakuljon a gyermekekben. Sokkal könnyebb lesz számukra elfogadni a környezetvédelmet szolgáló intézkedéseket, ha már előzetesen természetessé vált számukra, hogy ez egy kihagyhatatlan és megkerülhetetlen szempont. A fogyasztói társadalomban, vagyis a minket körülvevő világban, rendszeresen azt a bátorítást halljuk, hogy fogyasszunk, vegyünk még többet, ha megszerzünk bizonyos tárgyakat máris jobbak leszünk. Ez mindenhol körülvesz minket, reklámokat már az utcán, rádióban, újságokban, televízióban, interneten is látunk és hallunk. Ez ellen menni oly módon, hogy csak azt vásároljuk meg, ami számunkra valóban szükséges, nagyon nehéz. Amennyiben már gyermekkorban kialakul egy olyan szemlélet, ami ezt képviseli, vagy csak megmutat, egy másik lehetőséget, véleményem szerint már előrelépés lehet. Ezt úgy fogalmaznám meg, hogy fontos különbséget tenni abban, hogy mi hiányzik számunkra és mire van valójában szükségünk.

Amennyiben sikerrel járunk el, az ilyen szemléletmódban felnőtt gyermek értékelni tudja a természetet és a környezetét, továbbá annak megóvása is fontos lesz számára. Érdekes meggondolni azt is, hogy azon óvodák, amelyek rendelkeznek környezeti teljesítményértékeléssel, környezeti oktatással, előnyösebb versenypozícióba kerülhetnek. Főképpen a ma jellemező magán óvoda rendszerben, ez a szempont is előtérbe kerülhet a vevők, vagyis a szülők választásakor. Ez egy hozzáadott érték lehet az intézmény megítélésében. Ezzel megjelenik egy win-win szituáció, ahol az óvoda iránt keresletnövekedés lehet, és ugyanakkor a környezeti szempontok is előtérbe kerülnek, továbbá környezeti oktatás is történik. Vagyis több szempontból előnyös helyzet alakul ki.

Azon oknál fogva, hogy a környezeti nevelés témakörében még több tapasztalatot gyűjthessek szakmai gyakorlatomat a Környezeti Nevelési Egyesületnél töltöttem. A gyakorlat során részt tudtam venni a Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány három napos Erdei óvoda programjában. Főképpen nagycsoportos gyerekek vettek részt a táborban, ez a pár nap megerősített abban, hogy érdemes a témakörrel foglalkozni, továbbá, hogy a gyermekek már ilyen fiatalon sokat tudnak a környezet- és természetvédelméről, nyitottak az új ismeretekre. A foglalkozások alapot adtak számomra abban is, hogy milyen módon történjen a gyerekek oktatása, építve a már meglévő tudásukra és abban, hogy azt hogyan tudjuk bővíteni. A szabadban történő kirándulás, megfigyelés mindenki számára érdekes és tanulságos volt. Ugyan az ilyen jellegű kirándulások nem mindennaposak, de fontos, hogy a gyerekek találkozzanak akár óvodai foglalkozások keretében a környezetvédelemmel. Ez bátorított abban, hogy saját óvodai környezetvédelmi oktatási programot tervezzek meg.

2. KÖRNYEZETI NEVELÉS MEGJELENÉSE AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS HAZAI STRATÉGIAI DOKUMENTUMOKBAN

A környezeti nevelés kérdésköre az Európai Unióban és hazánkban is megjelenik. A következőkben azt vizsgálom, hogy az Európai Unió bizottságai által kiadott, illetve a magyarországi dokumentumokban hogyan jelenik meg a környezeti nevelés, oktatás és szemléletformálás kérdésköre. Továbbá bemutatom a környezeti nevelés témakörét tárgyaló nemzetközi dokumentumok alakulását az évek során. Az Európai Unióban tervezett stratégiák megvalósítására Magyarországon programokat, cselekvési terveket dolgoznak ki. Fontos, hogy az EU-ban kiadott stratégiákra és főbb cselekvési területekre az országok programokat indítsanak el, mert így tud megvalósulni a fejlődés egységesen az Európai Unióban.

TDK dolgozatomban célom a szakirodalmi elemző részben a stratégiákhoz kötődően az oktatás témakörön belül a környezeti nevelés, szemléletformálás kérdéskörét vizsgálni részletesen. A kutatás során külön figyelembe veszem, hogy az adott stratégiai dokumentum közvetlen módon említi-e a témakört vagy csak egy másik intézkedés által, közvetetten hat a környezeti nevelés fejlesztésére, továbbá feltárom, hogy dolgozatom témája az óvodai nevelés, megjelenik-e az elemzett anyagokban. Munkám során a nemzetközi együttműködés és az Európai Unió stratégiáját, az Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiát és az Európa 2020 EU-s továbbá a IV. Nemzeti Környezetvédelmi Program, Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia, Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia, Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja című hazai dokumentumokat vettem nagyító alá, és elemeztem a leírt szempontok alapján. Kiválasztásuknál figyelembe vettem, hogy a 2000-es évek elején és közepén megfogalmazott EU-s dokumentumok az alapját adják meg a témakörnek, míg a hazai dokumentumok legtöbb esetben a jelen helyzetre vonatkoznak, a mai irányvonalat hívatottak meghatározni.

2.1. KÖRNYEZETI NEVELÉS MEGJELENÉSE AZ EURÓPAI UNIÓS STRATÉGIÁKBAN

Az Európai Unióban megjelent stratégiákat a tagországok részére készítik el, hogy egységes elvek alapján történjen a tagországok fejlődése. Céljuk, hogy felhívják a figyelmet a főbb cselekvési területekre és problémakörökre. Az EU további célja, hogy egy egységes, erős gazdaságot hozzon létre. Eszközként a stratégiákban összeveti az Európai Unió országainak helyzetét a világ többi országaival. A gyengeségekre és fejlődési területekre hívja fel a figyelmet.

A 2002-ben megjelent **Fenntartható fejlődés: A nemzetközi együttműködés és az Európai Unió stratégiája** című dokumentumban megjelenik közvetett módon a környezeti nevelés kérdésköre. „Az, hogy a fenntartható fejlődés célját a társadalom széles körben magáénak tekintse, nemcsak a politikai döntéshozás nagyobb nyitottságától függ, hanem annak megértésétől is, hogy az egyének saját cselekedeteik révén valódi változásokat idézhetnek elő. Például a helyi Agenda 21. programok hatékonynak bizonyultak a fenntartható fejlődés helyi szintű elősegítésében. Az oktatási rendszernek szintén létfontosságú szerepe van abban, hogy előmozdítsa a fenntartható fejlődés céljának jobb megértését, elmélyítse az egyéni és a közösségi felelősségtudatot, ezáltal elősegítse a magatartásbéli változásokat.” [Fenntartható Fejlődés Bizottsága (2002) 39. oldal] A stratégia kiemeli annak fontosságát, hogy a szemléletformálás megtörténjen és az egyéni döntések súlyát hangsúlyozza. A helyi programokkal még közelebb tudunk kerülni az emberekhez, az önkormányzatok szerepe jelentős, hiszen az adott területen élőket közvetlenül meg tudja szólítani. A létfontosságú szerep jelzi az oktatás fontosságát, azonban arra már nem terjed ki a dokumentum, hogy az oktatást már óvodás korban szükséges lenne elkezdni. A stratégia az oktatás témakörében nehezményezi, hogy az emberek legtöbbje nincs birtokában az alapvető ökológiai és társadalmi ismereteknek, így a fenntarthatóság megértése akadályokba ütközik az ismerethiányok miatt. Az iskolai oktatás reformja lehetőségként kínálkozik a probléma megoldására. Véleményem szerint, az óvodák szerepe is lehetséges megoldásként megemlíthető lenne egy ilyen jellegű stratégiában. Az elengedhetetlen változásokat vizsgálva a fenntarthatóság érdekében „az oktatásban, politikában és a közgondolkodásban fel kell ismerni azt az alapvető tényt, hogy az ember a természet része, múltja, jelene és jövője szempontjából meghatározó a környezet minősége, az erőforrások bősége, s mindezek megőrzésének érdekében harmonikus illeszkedése környezetéhez”. [Fenntartható Fejlődés Bizottsága (2002) 13. oldal] Vagyis a fenntartható fejlődés, mint elérendő jövőbeni cél is megjelenik a stratégiában.

Az Európai Bizottság által megfogalmazott 2009-es jelentés, az **Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiája** tartalmazza, hogy a 2001-es göteborgi tanács már megállapította, hogy az erős gazdasági teljesítményhez elengedhetetlen a természeti erőforrások fenntartható használata. 2006 júniusában az Európai Tanács elismerte, hogy a fenntartható fejlődés hozzásegít egy magasabb szintű oktatáshoz. A tudásalapú társadalom fontosságát hangsúlyozzák és megállapítják, hogy az oktatás hozzájárul a polgárok jó életminőségéhez, a termelékenység növekedéséhez. A célok kitűzésénél megjelenik, hogy a polgárok részvételének fokozása szüksé-

ges a döntéshozatalban. Ehhez viszont szükséges az oktatás és társadalmi tudatosság fokozása a fenntartható fejlődés témakörében. Az állampolgárok tájékoztatásában elengedhetetlen, hogy a cselekvéseik következményeit megismerjék és döntéseik során a fenntarthatóság szempontjait is figyelembe vegyék. A szemléletformálás a fogyasztási szokások megváltoztatásában merül fel a stratégiában. Itt is az a cél, hogy megismerjék az emberek a cselekvéseik következményét. A környezeti nevelés konkrétan nem jelenik meg, csak közvetett módon, illetve a környezeti nevelés fontossága az óvodákban nem kerül elő a stratégiában. [Eurostat (2009)]

A továbbiakban a jelenleg érvényes 2014-2020-as programozási időszakra, az Európai Unió által kidolgozott stratégiát ismertetem. Az **Európa 2020** az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája nevet kapta. Ebben a dokumentumban megjelenik az oktatás, mint kiemelt célterület, amely az Európai Unió tagországainak számára kiemelt jelentőséggel bír. Az oktatás mellett a foglalkoztatás, kutatás és innováció, éghajlatváltozás és energia, valamint a szegénység elleni küzdelem törekvései megvalósítandó 2020-ig. Az oktatáson belül az innováció fontosságát tárgyalja a dokumentum, környezeti nevelés, szemléletformálás nem jelenik meg a stratégiában. A hangsúly az iskolából kimaradók arányának csökkentésén és a felsőoktatási oklevéllel rendelkezők számának növekedésén van. Továbbá kiemelt jelentőséggel bír a felsőoktatási intézmények teljesítményének és nemzetközi vonzerejének növelése, fiatalok foglalkoztatási lehetőségeken javítása. [Európai Bizottság (2010)]

2.2. KÖRNYEZETI NEVELÉS MEGJELENÉSE MAGYARORSZÁGI STRATÉGIÁKBAN

Az Európai Unió stratégiáinak megvalósítására Magyarország programokat, cselekvési terveket dolgoz ki. A stratégiákban meghatározott célokat, iránymutatásokat felhasználva konkrét cselekvési programok kerülnek megfogalmazásra. Ezek összhangja mindenképpen fontos az elérendő cél érdekében.

Jelenleg a **IV. Nemzeti Környezetvédelmi Program** esedékes a 2014-2019-es évekre vonatkozóan. A programban konkrétan megjelenik a környezeti nevelés és az oktatás kérdésköre. A korábbi erőfeszítések pozitív eredményei az oktatási rendszer egyes szintjeihez kapcsolódnak, azonban az egész életen át tartó nevelés és szemléletformálás még jelentősebb fejlesztést igényelnek. A programban már az óvodák szerepe is előkerül az iskolák mellett. „A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény alapján a pedagógus kötelessége - a gyermek életkori sajátosságait szem előtt tartva - környezettudatosságra és egészséges életmódra nevelni a

gyermeket. A Nemzeti Alaptantervben több műveltségi terület is foglalkozik a környezetvédelem, fenntarthatóság kérdéseivel.” [VM (2013) 13. oldal] Az iskolák számára kerettanterv és tanári segédlet is rendelkezésre áll, amelyek segítik a környezeti nevelést és felhívják a figyelmet a környezeti problémákra. Az óvodák körében a Zöld Óvoda program kerül említésre. Zöld mentori tevékenységet végeztek a pedagógusok nevelőmunkájának tartalmi fejlesztésére és szakinformálására. Az iskolák számára indított Ökoiskola program, illetve az Erdei óvoda és iskola program is tárgyalásra kerül a dokumentumban. A tanulmányi versenyek, pedagógusok továbbképzése a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet révén valósult meg. A felsőoktatásban alap- és mesterképzés rendszerében a környezettudomány több képzési területen is megjelenik. A szakmai és civil szervezetek mellett a nemzeti park igazgatóságok is rendeznek környezetvédelemmel kapcsolatos konferenciákat, programokat. A kerékpáros közlekedés népszerűsítésére a „Bringázz a munkába!” című megmozdulást említik. De a KÖVET Egyesület által évente meghirdetett Zöld Iroda Verseny is ezen programok közé tartozik, amelyben a szervezeteknek hat hónap alatt kell átalakítaniuk az irodájuk működését, a munkatársak környezettudatosságát is növelniük szükséges, ezzel példát mutatnak az üzleti partnereiknek és beszállítóiknak. Ez a már gyakorlatias és nem elméleti szemléletformálás mindenképpen hasznos, hiszen itt már gyakorlatba ültetik a környezetvédelmet és a kialakított szemléletet a dolgozók nem csak a munkahelyükön, hanem családi körülményeik között is nagyobb eséllyel gyakorolják. Továbbá a környezetükben lévőkre is hatással tudnak lenni. Az egyházak az évente ünnepeelt Teremtés hete programmal kapcsolódtak be a környezetvédelem népszerűsítésébe. Oktatási helyszíneként jelennek meg a múzeumok, ahol programok, pályázatok, képzések is indultak országszerte.

A program stratégiai eszközei közé tartozik a környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése. A felmérések szerint az értékrendünkben fontos szerepet tölt be a környezet, azonban egyéni cselekvésünkben még ritkán jelenik meg a környezettudatos gondolkodásmód. A környezeti szemléletformálás célját a következő módon fogalmazták meg. *„A környezeti szemléletformálás célja, hogy az állampolgárok tájékozottak legyenek a szűkebb és tágabb környezetük állapotáról, az ökoszisztéma szolgáltatások fontosságáról, a környezetvédelem szükségességéről és ismerjék az általuk is használt termékek, eszközök környezeti, kémiai és biológiai kockázatait, azok következményeit, a mérséklés és kezelés lehetőségeit, továbbá akarjanak tenni a környezet megóvása érdekében. Ismerjék meg és alkalmazzák a természeti erőforrásokkal való gondos bánásmód lehetőségeit (energia- és víztakarékosság, hulladékcsökkentés stb.).”* [VM (2013) 88. oldal]

A rendszerszemlélet fontossága is megjelenik a stratégiai eszközök között. A környezeti nevelés akkor lehet eredményes, ha ismerjük a környezet állapotát és folyamatait, a szennyezések hajtóerőit és az így bekövetkezett terheléseket is. A terhelések hatására pedig kialakul egy környezetállapot, amelyre választ adhatunk. Így valósul meg a rendszerszemlélet. A dokumentum kiemeli azt is, hogy életszerű, közvetlen kapcsolat kialakítása, illetve gyakorlati orientáltság szükséges. Ezek után fogalmazzák meg az elérendő célt. *„A környezet és természet ismeretén és szeretetén alapuló környezettudatos magatartás ösztönzése az oktatás és szemléletformálás minden területén, különös tekintettel a formális és nem formális oktatásra, valamint a médiára.”* [VM (2013) 88. oldal] A program által javasolt kapcsolódó cselekvési irányok és feladatok között megjelenik az oktatás, amely területen a környezettudatosság erősítése szükséges a működés, a szemléletformálás és a képzés terén. A meglévő programok, így a Zöld Óvodák, Ökoiskolák további működtetése és továbbfejlesztése is a jövőbeni feladatok közé tartozik.

A hazai dokumentumok közül fontos megemlíteni és vizsgálni a 2007 júniusában kiadott **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát**. A dokumentum első bekezdésében a fenntartható fejlődés fogalmának kifejtésénél tárgyalják fontosságát a szakmailag megalapozott, megfelelően előkészített környezettudatos nevelésnek a családban és az oktatás valamennyi területén. Ez a tudás segít minket a természeti erőforrások fenntartható használatára és a társadalom környezettudatos és környezet etikus magatartásának kialakításában. A stratégiából kiderül, hogy az iskolai oktatás sikerességének egyik legfontosabb alapja a megfelelő minőségű óvodai felkészítés, mivel a gyermekek itt szereznek fontos készségeket és képességeket. A környezeti nevelés is egy ilyen terület, vagyis jó, ha már az óvodában ezt a szemléletet a gyermekek elé tárják. Hiányosságként említik, hogy az oktatás/képzés során a diákok rendszerszemléletű, gyakorlatorientált tudással kevésbé rendelkeznek. A környezetvédelem is egy olyan terület, ahol elkerülhetetlen a rendszerszemlélet, az hogy a folyamatokat egészében lássuk, a probléma kiváltó okától egészen a lehetséges beavatkozásig a hatások mérséklése érdekében. További hiányosságként említik, hogy *„A fenntarthatóságra vonatkozó átfogó tudás elsajátítását lehetővé tevő oktatás gyakorlata még nem alakult ki, ennek oktatási anyaga szinte teljesen hiányzik, az oktatási szakma a fenntarthatóság területén a felkészülési munka kezdetén tart.”* [NFÜ (2007) 16. oldal] A legfontosabb cselekvési területek között megjelenik már a fenntartható fejlődés szempontjából fontos értékek továbbadása az oktatásban.

Kiemelném, hogy a szemléletváltozás elősegítése is megjelenik a dokumentumban. „A fogyasztási szokásokat nem lehet elválasztani a lakosság általános kulturális helyzetétől és az oktatás színvonalától. A kulturális javak iránti magasabb kereslet csökkentheti a dologi jólét hajszolását a lakosság körében, ami egyúttal a környezet terhelésének csökkentését is jelenti. Általánosan elfogadott az oktatás, a tudatosság növelésének kedvező szerepe a legfiatalabb életkortól kezdődően.” [NFÜ (2007) 44. oldal] Ebben a megfogalmazásban nagyon jól érzékelhető, hogy a fogyasztói szokásaink mennyire meghatározóak a környezet szennyezésének tekintetében. Új szemléletként jelenik meg, hogy a tárgyi jólét ne legyen olyan fontos számunkra és ne akarjunk egyre több tárgyat birtokolni. Kihangsúlyozzák, hogy a legfiatalabb életkortól, vagyis egyértelműen már óvodás korban el kell kezdeni az ilyen jellegű szemléletformálást és tudás átadását. A cselekvési területek között tudásbázisra vonatkozóan kijelentik, hogy „a fenntarthatóságnak alapkövetelménnyé kell válnia az új ismeretek befogadása és a változó társadalmi és gazdasági viszonyok közötti eligazodás érdekében”. [NFÜ (2007) 53. oldal] Ennek megvalósítására az óvodai nevelés, iskolarendszerű oktatás, de az iskolarendszeren kívüli oktatás és továbbképzés, könyvkiadás is eszköz lehet. A gyakorlatorientáltság ebben a dokumentumban is több helyen megjelenik, részletezik, hogy a környezeti nevelés már óvodás korban kezdődjön el, hogy a későbbiekre nézve meghatározó kötődés alakuljon ki. Összességében elmondható, hogy a stratégia konkrétan említi a környezeti nevelést és szemléletformálást, továbbá az óvodában elkezdődő környezeti nevelés fontosságát.

Az előzőekben ismertetett stratégiát váltja fel a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács által 2013-ban kiadott **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia**. A dokumentum kimondja, hogy „A közoktatásban szükség van a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek átadásának, a rendszerszintű gondolkodási készség elsajátításának erősítésére.”. [NFFT (2013) 64. oldal]

A hangsúlyt azonban csak a közoktatásra, felső- és felnőttoktatásra helyezik. Az óvodai lehetőségeket nem tárgyalják. Ami pozitívumként jelenik meg az életkornak megfelelő természetel kapcsolatos ismeretek és tapasztalatok szükségessége. Így a későbbiekben a mindennapi élet természetes elemévé válhatna a környezettudatosság és a fenntartható életmód. A szemléletformáló tevékenységek szükségessége is megjelenik a keretstratégiában, melynek résztvevői és irányítói kell, hogy legyenek a nevelési és oktatási intézmények, civil szervezetek, továbbá a kormány és az önkormányzatok.

A környezeti nevelés konkrét stratégiája a **Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia**. Nevéből is érzékelhetően már csak a környezeti nevelésre koncentrál. Több témakör szerint vizsgálja a kérdéskört, ilyen például a magánélet, társadalmi környezet, intézményi megközelítés. Az óvodákra vonatkozó környezeti nevelés tekintetében említendő, hogy tágabb célként jelenik meg a környezeti polgárrá nevelés. Részletezik az óvodások nyitottságát, kíváncsiságát. Az óvodások tanulási módja az utánzás, a felnőtt viselkedésmódok és minták követése. Hangsúlyozza, hogy nem kötött tananyagot kell átadni, hanem fontos az óvadás spontán kíváncsiságából kiindulni, mesélős, játékos feladatokkal. Alapozó jelleggel kell bírnia az itt kapott tudásnak. Az óvodákban fontos a szokásrendszerek kialakítása, továbbá megfelelő helyszín a világ értékeinek megismerésére, természeti és társadalmi környezethez fűződő pozitív érzelmi viszony kialakítására. Az óvodának feladata, hogy a gyermek megértse a lényegesebb összefüggéseket az élő és élettelen környezeti tényezők tekintetében. Továbbá az is feladata, hogy környezettudatos életvitelre tanítsa meg a gyermekeket. Mindezek megvalósításához szükség van a jelenleginél tudatosabban alkalmazott játékok felhasználására, kifejezetten személyiségfejlesztés és képességfejlesztés céljából. [MKNE (2010)]

Az óvodák számára alapidokumentum, az **Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja** is tartalmazza a környezettudatos magatartás megalapozását, a környezet védelméhez és megóvásához kapcsolódó szokások alakítását. Az érzelmi, erkölcsi és a közösségi nevelés részeként említi, hogy az óvodák a gyermek nyitottságára építenek és a gyermekeket segítik megismertetni a szűkebb és tágabb környezetével. A folyamat részeként igen fontos, hogy a nevelés kialakítsa a gyermek szülőföldhöz kötődését, valamint az, hogy eredményeként a gyermek rá tudjon csodálkozni a természetben, környezetében megmutatkozó jóra és szépre, továbbá azokat megbecsülje. A külső világ tevékeny megismertetése is az óvodapedagógus feladatai közé tartozik. Célja, hogy pozitív érzelmi viszony alakuljon ki a gyermeknek mind a természethez, mind az emberi alkotásokhoz, megtanulja azok védelmét, továbbá az értékek megőrzését. Az óvodapedagógus további feladata, hogy segítse a gyermekek önálló véleményalkotását, döntési képességeinek fejlődését, kortárs kapcsolatokban és a környezet alakításában is. A fenntartható fejlődés érdekében pedig hangsúlyoznia szükséges a környezettudatos magatartásformát. [363/2012. (XII.17.) Korm. rendelet]

Az általam vizsgált nemzetközi és hazai dokumentumok elemzését az alábbi táblázatban (1. táblázat) szemléltetem összefoglaló jelleggel. A csoportosítás további szempontja a szerint

történt, hogy a dokumentumban közvetlen módon jelent-e meg a környezeti nevelés (szó szerint említve és kifejtve), vagy nem közvetlen módon volt említve, de a tárgyalt feladatokból, cselekvési irányzatokból lehet következtetni a környezeti nevelés feladatának fontosságára is.

1. táblázat: Összefoglaló a stratégiai dokumentumokról

Környezeti nevelés megjelenése a dokumentumokban		
	Közvetlen	Közvetett
<i>Nemzetközi dokumentumok</i>		
A nemzetközi együttműködés és az Európai Unió stratégiája		X
Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiája		X
Európa 2020		X
<i>Hazai dokumentumok</i>		
IV. Nemzeti Környezetvédelmi Program	X	
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia	X	
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia	X	
Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia	X	
Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja	X	

Forrás: saját szerkesztés

3. ÓVODÁS KORÚ GYERMEKEK KÖRNYEZETI NEVELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Az előző fejezetben részletesen vizsgáltam az EU-s és a hazai stratégiai dokumentumokat az-
zal a céllal, hogy átfogó képet kaphassak az óvodai nevelés jelentőségéről és megjelenéséről a
szabályozásban. Továbbiakban pedig a környezeti nevelés gyakorlati megvalósításának vizs-
gálatával folytatom dolgozatomat. Céлом, hogy bemutassam, hogy a stratégiákban előírt cé-
lokra milyen megvalósítás lehetséges.

3.1. A KÖRNYEZETI NEVELÉS FELELŐSEI

A következőkben a teljesség igénye nélkül mutatom be a környezeti nevelés lehetséges felelő-
seit. Ezzel is szeretném hangsúlyozni, hogy a gyerekek milyen sok helyről kaphatnak infor-
mációt a környezetvédelemmel kapcsolatban.

Az egyik legfontosabb példa a gyermekek számára a *szüleik*. Általánosságban mondható,
hogy a gyermekek legtöbbször a szülői mintákat követik. A gyermek élete első 6 évében ér-
zelmi és értelmi hatásra a legfogékonyabb. Megfigyeli a látott mintákat, ami a későbbiekben
pozitív vagy negatív értelemben hat rá. [Kissné (2009)] A család szerepe elvitathatatlan a
gyermek gondolkodásában. Megkülönböztethetünk olyan szülőket, akik a környezetvédelmi
szempontokra nyitottabbak, másfelől olyanokat, akik a megszokott rendszertől nem szeretné-
nek eltérni. Ma már nagyon sok helyről hallunk információt a környezet védelmével kapcso-
latban, azonban nem biztos, hogy megfelelő tudás birtokában van a szülő a témakörben. Meg-
oldás lehet erre, ha környezetvédelemmel kapcsolatos rendezvényekre közösen tudnak elláto-
gatni, és ott bővíthetik együtt, játékosan tudásukat. Azt is elképzelhetőnek tartom, hogy a
gyermek hívja fel a figyelmet otthon egy óvodai oktatás keretében hallott témára, és így kerül
előtérbe a környezeti nevelés a mindennapokban.

A *vállalatok* szerepét is vizsgálni szükséges. A vállalat társadalmi felelősségvállalásával
(Corporate social responsibility, CSR) szintén tud hatni a környezetre. A felelősség megérté-
se érdekében részletezem a CSR fogalmát. A vállalatok társadalmi felelősségvállalása olyan
konceptió, amelyben a vállalatok arról döntenek, hogy önként hozzájárulnak ahhoz, hogy egy
jobb társadalom és tisztább környezet megvalósulhasson. A vállalatok e cselekvő felelősség-
vállalása egy válasz a különböző környezeti, társadalmi, gazdasági nyomás hatására. A váll-
alatok célja, hogy az érdekelt felek számára jelezzék elkötelezettségüket, továbbá, hogy a vál-

lalat pozitív megítélése növekedjen. Az érdekelt felek lehetnek alkalmazottak, részvényesek, befektetők, vevők, állami hatóságok, civil szervezetek. Továbbá a vállalatok önkéntes kötelezettségvállalásukkal szeretnék elérni, hogy a jövőben profitjukat növelni tudják. [Európai Bizottság (2001)] Amint az Európai Bizottság anyagából is érzékelhető, a vállalatok célja itt is a profitszerzés. Ugyanakkor fontosnak tartom megemlíteni, hogy az ilyen jellegű cselekedettel amellet, hogy a vállalat megítélése javul, a társadalom is nyer, hiszen számukra is értékes tevékenységet visz végbe.

Megállapítható az is, hogy a vállalatok tulajdonosainak vagyonára nagyobb kockázat, ha a vállalat iránt a bizalom meggyengül. Elmondható, hogy a felelős vállalati magatartás céljából rövidtávon befektetett költségek hosszabb idő távon tekintve megtérülnek. A cégek kényszerként, de lehetőségként is tekinthetnek a társadalmi felelősségvállalás kérdéskörére. [Csigéné (2008)] Semmiképpen nem jó megoldás, ha a vállalat ezt az eszközt csupán marketing szempontból, reklámként használja fel. Azonban pozitív példákat is láthatunk a megvalósításra vonatkozóan. Ilyen megoldás lehet egy óvoda felújítása, köztér kifestése, játszótér karbantartása. Az előbb említett, a vállalatok CSR tevékenységeiben gyakran feltüntetett általános társadalmi szerepvállalástól eltérően a következőkben a teljesség igénye nélkül, csupán figyelemfelkeltés céljából bemutatok pár olyan vállalati példát, melynek célja a gyermekek környezettudatosságának elősegítése, környezeti információk átadása az ő nyelvükön. A környezeti nevelés, mint társadalmi felelősségvállalási program megvalósításának egyik példája a Fővárosi Közterület-fenntartó Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság, amelynek a CSR programjának középpontjában áll a gyerekek oktatása és szemléletformálása. A vállalat tevékenységéből adódóan a hulladékgazdálkodási kérdéskörre helyezi a hangsúlyt. A témában mesekönyvet, színezőt, oktató filmet (Kuka Manó története), oktatási segédanyagot adtak ki. A gyerekek és a fiatalabb korosztály részére pedig gyermekrajz és szépírói pályázatot hirdettek meg. A kreatív pályázatokban a gyerekek fantáziájára és tudására egyaránt nagy hangsúlyt fektetnek. [www.fkf.hu] A vállalat számára mindenképpen előnyös ez a stratégia, mivel számukra is fontos, hogy a lakosok megfelelő módon vegyék igénybe szolgáltatásukat. A cég számára is kedvezőbb például, ha a szelektív hulladékgyűjtés tudatosan történik, hiszen amennyiben a gyermekek ezt már megtanulják, a későbbiekben az utóválogatás szükségessége csökkenhet. Programjukban céljuk felhívni a gyermekek és a szülők figyelmét arra, hogy ők is tehetnek a környezet védelméért.

Egy másik példa a Kristály-Mix cége, amely különböző takarítási szolgáltatásokra specializálódott. A vállalat rendelkezik a hazai környezetbarát termékvédjeggyel (ISO I-es típusú öko-

címke), az alkalmazott technológiája: vegyszermentes napi takarítás mikroszálakból készült textíliákkal. Honlapjukon is olvasható, hogy kiemelt feladatuknak tartják, hogy felhívják a jövő generációjának figyelmét a környezettudatosságra, környezetvédelem fontosságára. Ezt a figyelemfelkeltést mesével teszik. A történetben megjelenik a cég profilja is, mivel kiemelt fontosság a tisztaság kérdése. A mesében megjelennek a ma ismert tisztítószer egy kicsit elváltoztatott néven, az általuk okozott károsításra felhívva a figyelmet. [www.kristalymix.hu] A vállalatok a mesék mellett további programok szervezésével is hozzájárulhatnak a környezeti neveléshez. Például a Generali 4 hétvége alkalmával a Gyerek Sziget elnevezésű rendezvényt szervezettek 2014 nyarán. A helyszínen több környezetvédelemmel kapcsolatos programon vehettek részt a családok, kiemelném a Vidékfejlesztési Minisztérium megjelenését, ők természetvédelmi játékokkal várták az érdeklődőket. [www.sziget.hu]

Az önkormányzat szerepét is vizsgálhatjuk a környezeti nevelésben. Feladatai közé tartozik a település tisztán tartása, a közterek rendezettsége, köztisztasági szolgáltatások megszervezése stb. Jelenlegi állapot szerint ezeket a feladatokat több esetben az önkormányzat kiszervezi, és megbízott cégek végzik el a munkát. [www.humusz.hu] A környezet, ami körülveszi a gyereket hat rá, példát mutat számára. Az önkormányzat a közösségi napok alkalmával is befolyással lehet a gyermekekre. Az, hogy milyen jellegű előadások és programok vannak egy-egy ilyen alkalommal, az meghatározza a rendezvény színvonalát is. A gyermekek számára az önkormányzat természet- és környezetvédelmi versenyeket is rendezhet, ezzel lelkesítve a fiatalokat és pedagógusokat a további ismeretszerzésre. Mindenképpen érdemes felhívnia a figyelmet a helyi természeti értékekre és annak megóvására. A tanösvények kiépítésével még több információ juthat el az oda látogatók számára, így ez is megfelelő módszer lehet a környezeti nevelés megvalósítására.

A teljesség igénye nélkül felsorolt lehetséges környezeti nevelési felelősök közé tartozik az óvoda is. A továbbiakban ezen intézményrendszer szerepét emelem ki és részletezem.

3.2. KÖZVETLEN ÉS KÖZVETETT MÓDON TÖRTÉNŐ KÖRNYEZETI NEVELÉS

A környezeti tudat növelésének két megoldása lehetséges a közvetett, illetve a közvetlen megvalósítás. Óvodai környezetben is megvizsgálhatjuk ezt a két megközelítést. A *közvetett megoldás* az óvodák, mint nevelőtevékenységet folytató intézménynek a környezeti teljesítményével, és a teljesítmény javításával függ össze. Az óvodák környezeti terhelése és környezeti teljesítménye is mérhető a vállalati környezetmenedzsment gyakorlatban alkalmazott módszereivel, különböző szempontrendszerek és mutatószámrendszerek segítségével. [Kósi-

Valkó (2006)] Az óvoda környezeti hatásaihoz tartozik például a fűtésből származó kibocsátása, étkeztetéshez kapcsolódó szállítási, illetve előállítási kibocsátása, az intézménybe eljutó személyek közlekedésből származó kibocsátása stb. Az óvoda környezeti teljesítménye, melyet nagyban befolyásol a működtetés közvetett hatással lehet a gyermekek környezettudatosságára, szemléletformálására. Az óvoda működésének egyik területe például a hulladékgyűjtés. Amennyiben a gyűjtés szelektíven történik, az lehet egy lehetséges szemléletmód a gyermekek irányába, vagyis nem közvetlenül tanulják meg sok esetben, hanem a mindennapos életük során válik természetessé ez a cselekedet. Hasonlóan jó példa a takarékoság, tekintve, hogy amennyiben az óvodában hangsúlyt fektetnek arra, hogy kevesebb energiát, vizet használjanak feleslegesen, a gyermek számára ez is természetessé válhat. A környezeti tudat növelése megvalósulhat *közvetlen módon* is, ezt nevezzük szakmai tevékenységek segítségével történő szemléletformálásnak. Ide tartozik az oktatás és a nevelés tevékenysége. [Csete-Baranyi (2014)] A mindennapos tevékenységek elsajátítása mellett fontos, hogy a gyermekek ne csak a helyes tevékenységeket sajátítsák el, hanem magyarázatot is kapjanak arra vonatkozóan, hogy miért szükséges ilyen módon cselekedniük. Továbbá számos témakör előkerülhet, amellyel még nem találkoztak, de szemléletformálás szempontjából meghatározó. A továbbiakban ennek a lehetséges megvalósítását mutatom be.

4. KÖRNYEZETI „MINI SULI” OKTATÁSI PROGRAM OVISOKNAK

4.1. A PROGRAM CÉLJA ÉS FELÉPÍTÉSE

Az általam kidolgozott oktatási programmal célom, hogy az óvodákban történő környezeti nevelést még hatékonyabbá lehessen tenni. Fontosnak tartottam a témakörök kiválasztásánál, hogy olyan területek kerüljenek előtérbe ahol mindennapos döntéseket hozunk. Úgy gondolom lényeges, hogy fiatalkorban milyen szemlélet válik természetessé, illetve későbbiekben a döntési helyzeteinket is meghatározza a gyerekkorban szerzett tapasztalat. Tudatosan a témakörök nem fókuszálnak egy területre (pl. hulladék kérdésköre), célom, hogy átfogó oktatási programot készítsek, több terület ismertetésével.

Egy foglalkozás időtartama 20-30 perc. Megvalósítása hetente egy alkalmat jelent. A témakörök kidolgozásánál figyelembe vettem, hogy az alapozó tudástól és figyelemfelkeltéstől haladjunk minden alkalommal tovább, új információk átadásával. A programot én tartom meg, de előtte óvónőkkel közösen megbeszélem, hogy mit tartalmaz az adott foglalkozás, illetve segítségüket is kérem a program lebonyolításában. A program módszertanát vizsgálva elmondható, hogy játékos, beszélgetős formában történő tanulásról beszélhetünk. Először mindig megkérdem, hogy adott kérdésről mit tudnak a gyerekek, és utána egészítem, pontosítom a tudásukat. A foglalkozások alkalmával először a kidolgozott kérdések kerülnek előtérbe, majd ezután interaktív módon, valamilyen gyakorlati példákon keresztül megvizsgálom, hogy sikerült-e a témát megérteniük. A játékok, színezők, kísérletek, és a témakörhöz kapcsolódó képek segítik a téma megértését. Az általam kidolgozott és ajánlott program bevezetésénél az eredményesség érdekében fontos a „Mini sulis” programnak az adott óvoda pedagógiai programjához való illeszkedést figyelembe venni. Jó gyakorlat, hogy az óvodák jellemző módon megünneplik a jeles napokat, mint például a Víz világnapját vagy a Föld napját. Azonban célom, hogy a környezetvédelmi szempontok a mindennapokban is megjelenjenek.

A programot a gyermekek nyelvén fogalmaztam meg, vagyis úgy, hogy az egy nagycsoportos számára is érthető legyen. Ez kihívást is jelentett egyben számomra, hogy szakmailag is a helyén legyen, ugyanakkor a gyermekek is megértsék. A példák is arra hívatottak, hogy számukra is egyértelmű legyen az adott mondanivaló. Segítségemre volt a témakörök kidolgozásában a szakmai gyakorlatomon szerzett tapasztalatim mellett, Forgács Ildikó a Bolygóvigyázók Kézikönyve című könyve is.

A foglalkozások öt nagyobb témakörbe sorolhatóak.

- Környezet- és természetvédelem
- Hulladékok (szelektív hulladékgyűjtés)
- Víz, mint érték
- Közlekedés
- Takarékoság

4.2. A PROGRAM TARTALMA

4.2.1. Környezet- és természetvédelem

Az első témakör lényege, hogy a gyerekekhez közelebb kerüljön a környezet- és a természetvédelem, ez úgy lehetséges, hogy ismerjék meg mit és miért szeretnénk megvédeni. Figyelemfelkeltés is célja ennek a résznek.

1. rész: a témakör megbeszélése

Mit nevezzünk környezetnek?

Környezetnek a minket körülvevő világot tekinthetjük, amelyben élünk. Tágabb értelemben az egész Földet, de környezet vesz minket körül akkor is, ha kilépünk például az otthonunk ajtaján.

Mi jut először eszünkbe, ha természetre gondolunk?

Természet megfogalmazásakor gondolhatunk erdőkre, folyók környezetére, tisztásokra...

→ Beszélhetünk arról, hogy hol és mikor jártak utoljára a természetben, milyen érzés volt számukra, mivel találkoztak ott.

Milyen élőlények élnek az erdőben?

Növények (gombák, virágok...), állatok (pocokok, madarak, őzek...)

Hogyan viselkedjünk ilyen helyen?

Ha mi elmegyünk a természetbe, ott vendégek vagyunk, fontos, hogy ne zavarjuk meg az ott élő állatokat, ne rongáljuk meg a fákat, növényeket. Ne hangoskodjunk, mert elijeszthetjük az állatokat.

Miért szükséges védeni a környezetünket és a természetet?

Ha szennyezzük vagy megrongáljuk a környezetünket/természetet sokszor nem tud visszaállni eredeti állapotába vagy nagyon hosszú ideig tartana, amíg újra egészséges állapotba kerülne vissza. Így a legjobb megoldás, ha elkerüljük a szennyezését és természetes állapotában hagyjuk. Az ember számára nagyon fontos erőforrás az erdő. Az élet egyensúlyának fenntartása szempontjából elengedhetetlen szerepe van (például: tiszta levegő, élettér élőlények számára). Az egyensúly szó jobb megértése érdekében az egy lábon állás, mint a gólya szemléltethetjük, hogy a célunk itt is, hogy nehogy kibillenjünk.

Milyen érzékszerveinket használjuk fel, amikor megfigyeljük a környezetünket?

Körbe nézünk, *látással* ismerjük meg mi van körülöttünk. *Szaglással* érezzük az illatát a levegőnek, fáknek, virágoknak. *Hallásunkkal* halljuk a madarak hangját, hogy fúj a szél. *Tapintással* meg tudjuk vizsgálni a fáknek a törzsét (erre vonatkozik az interaktív rész is).

2. rész: interaktív rész

- Jó idő esetén és alkalmas udvarban (ahol több fa is van) párokba rendeződnek a gyerekek és az egyiknek bekötik a szemét, körbe forgatják, hogy ne tudja, merre van, és a párja elviszi az egyik fához. Csukott szemével megtapogatja, megnézi az ágait, gyökerét megvizsgálja, majd visszakíséri a párja oda ahonnan elindultak. Leveszi szeméről a kendőt és rá kell jönnie melyik fához vezették. A játék során a tapintás érzékszerve alapján még jobban megismeri a fának tulajdonságait, más módon figyel meg, mint nyitott szemmel tenné.

- Kifestő színezése. (1. melléklet)

- Rajz arról, hogy mit látott utoljára az erdőben.

4.2.2. Hulladékok (szelektív hulladékgyűjtés)

A témakör kiválasztásánál figyelembe vettem, hogy otthoni tevékenységünk során keletkező hulladékok elhelyezésére nagy hangsúlyt kell fektetni és fiatal korban már jó, ha rögzül, hogy miről is van szó, ha valamit a kukába szeretnénk dobni. Itt tud a lakosság hozzájárulni nagymértékben a környezet védelméhez.

1. rész: a témakör megbeszélése

Mi a hulladék?

Hulladéknak mondhatunk minden olyan dolgot, amire a használójának/tulajdonosának már nincs szüksége és megválni szándékozik tőle. Ami az egyik ember számára hulladék lehetséges azonban, hogy a másinak erőforrás. Ezt érdemes figyelembe venni!

A szemléletünkben fontos, hogy amit csak lehet használjunk újra, anyagában hasznosítsuk, ha már nem tudjuk felhasználni végső esetben kerüljön lerakásra/égetésre.

Példaként, hogy jobban megérthesse, mondhatjuk, hogy a kinőtt ruhát örökölheti kistestvér, a játékot, amivel már nem játszik tovább lehet adni, a WC papír gurigából is készülhet mindenféle játék (pl. ceruza/tolltartó is), tejes dobozból madáretető készülhet... Példákat gyűjthetünk tőlük is, hogy miből mit készítenének.

Miért kell gyűjteni a hulladékot és nem eldobni?

Ha arra gondolunk, hogy körülöttünk sok szemét lenne, biztosan nem éreznénk jól magunkat, elég az esztétikájára, bűzre vagy a fertőzőképességére gondolni. Így a hulladékokat a megfelelő helyre szükséges elvinni. Biztosan ismert mindenki számára az illegális hulladéklerakás is, erdőkben, elhagyott területeken jellemző, azonban fontos tudni, hogy ezzel a fajta hulladék elhelyezéssel nem oldottuk meg a problémát, csak másra hárítottuk. Továbbá az adott területen komoly károkat is okozhatunk az így elhelyezett hulladékkal.

A hulladékokat anyagában újra lehet hasznosítani, erre a szelektív hulladékgyűjtés a megfelelő példa. Ha hulladéklerakóra kerül, akkor biogáz formájában lehetséges a hasznosítása, hulladékégetőben pedig elektromos áramot és hőt is nyerhetünk belőle.

Miért gyűjtsük szelektíven? (Van-e olyan, aki tudja, hogy otthon is szelektíven gyűjtenek?)

A szelektív hulladékgyűjtésnél tulajdonképpen szelektáljuk a hulladékokat a szerint, hogy milyen anyagból készültek. Az ilyen módon összegyűjtött hulladékokat újra fel tudjuk használni, anyagában hasznosítjuk és nem szükséges nekünk előállítani. Ilyenre jó példa a papírgyűjtés, ahol a papír újrahasznosításával megelőzhetjük, hogy újabb fákat kelljen kivágni.

Milyen anyagokat tudunk szelektíven gyűjteni? (Példákat mondani, hogy melyikbe miket tudunk dobni.)

Kék tetejű kuka: papír

Példák: újság, tojásos doboz, kartondoboz, füzet, könyv, gyümölcsleves/tejes doboz kiöblítve (Fontos: használt zsebkendőt, zsíros papírokat, szalvétát nem dobunk bele. Igaz, hogy anyagában megfelelő lenne, de fertőzésveszélyes!)

Sárga tetejű kuka: fém/műanyag

Példák: PET-palack kupakkal, flakonok kiöblítve, zacskó, szatyor, konzerves doboz

1. ábra: Szelektív hulladékgyűjtő kukák (műanyag/fém, papír)

Forrás: saját készítés

Ma már több házban működik a „házhoz menő szelektív hulladékgyűjtés”, így a háztarásokban megtalálható ez a két kuka is a hagyományos kuka mellett.

Szelektív hulladékgyűjtő szigetekeken pedig az előbbieket mellett még üveg elhelyezése is lehetséges.

Fehér színű: fehér üveg

Példák: befőrttes üveg, italos üveg

Zöld színű: színes üveg

Példa: italos üveg

2. ábra: Szelektív hulladékgyűjtés (színes/fehér üveg)

Forrás: saját készítés

Veszélyes hulladékok: ezeket nem otthon dobjuk ki, hanem lakossági hulladékgyűjtő helyekre visszük el, mivel veszélyességük miatt más eljárásokat alkalmaznak.

Példák: gyógyszer, elem, elektronikai hulladék, olaj

2. rész interaktív rész

3 szemetes az oldalára kinyomtatott papíron, hogy milyen fajta (kék-papír, sárga-műanyag/fém, sima zöld-vegyes) a gyerekek feladata, hogy mindenki kap egy hulladékot (pl. PET palack, joghurtos pohár, újság, szalvéta, zacskó, tejes doboz...) és azt a megfelelő helyre kell beletennie. Ebből a gyakorlati feladatból kiderülne, hogy sikerült-e közelebb hozni a témakört a gyerekekhez, illetve, hogy az elhangzott elméleti tudást gyakorlatban meg tudják-e valósítani.

3. ábra: Otthonunkban megtalálható kukák

Forrás: saját készítés

4.2.3. Víz, mint érték

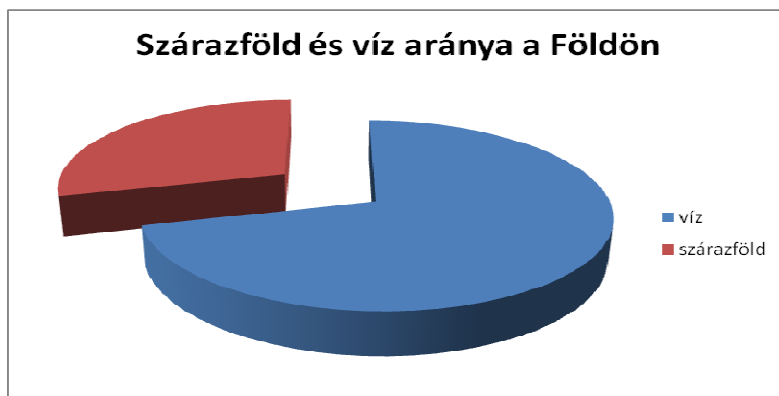
A tiszta víz érték. Ez főképpen azokon a helyeken hangsúlyosabb, ahol nem rendelkeznek ezzel a természeti kincssel. Magyarország ilyen szempontból jó helyzetben van, mivel megfelelő mennyiségű és többnyire megfelelő minőségű vízzel rendelkezünk. Azonban a Föld több országában ez egy jelentős probléma. A mindennapi tevékenységünk során számos helyen használunk vizet és természetesen számunkra, hogy bármikor hozzáférhetünk. Az értékét talán akkor tudjuk felmérni igazán, amikor valamilyen oknál fogva elzárják a vizet a házunkban (pl. csőtörés, munkálatok során..). A gyerekek számára fontos lenne, hogy ha vízre tekintenek, akkor lássák az értékét és fontosságát is.

1. rész: a témakör megbeszélése

Nézzük meg, hogyan alakul a szárazföld-víz aránya a Földön!

Megközelítőleg 71% víz és 29% szárazföld aránya a Földön [www.universetoday.com]. Lényeges az, hogy össze tudjuk hasonlítani, hogy mennyivel több víz van, mint a szárazföld.

Ezt egy diagrammal szemléltethetjük (tortaszelettel összehasonlíthatjuk).

4. ábra: Szárazföld és víz aránya a Földön

Forrás: saját szerkesztés, www.universetoday.com alapján

Miért takarékoskodjunk a vízzel, ha ennyire nagy mennyiségben van a Földön?

A számunkra iható víz, az édesvíz, nem ilyen nagy mennyiségben van jelen. Itt említhetjük, hogy aki már fürdött a tengerben az már biztosan találkozott azzal, hogy milyen sós az íze, nem is kell inni belőle, elég, ha arra gondolunk, hogy csípi a szemünket. A bőrünkön pedig miután már megszáradt még láthatjuk is. Az is fontos, hogy nem mindenhol van jelen ugyanolyan mennyiségben. Mi például Magyarországon sok vízzel rendelkezünk, de vannak olyan

országok, például ott, ahol sivatagok vannak, melyek már nem ilyen szerencsések és nekik komoly problémát okoz, hogy nincs elegendő ivóvizük.

Milyen nehézséget okoz, ha nincs elegendő vizünk?

Testünk 65-70% víz, ami már mutatja, hogy milyen fontos a mi életünkhöz [www.icewater.hu]. A szervezet zavartalan működéséhez elengedhetetlen. Még arra is gondolnunk kell, hogy az élelmiszert (mezőgazdaság szerepe) amit előállítunk, vízzel öntözzük, vizet fogyasztanak az állatok is. Tehát amikor esszük a reggelit, az ebédet és a vacsorát, ugyan nem látjuk, de ahhoz, hogy a tányérunkra kerüljön, sok vízre volt szükség. Több ipari tevékenység használ fel jelentős mennyiségű vizet. Ilyen például a papírgyártás.

Hogyan takarékoskodhatunk a vízzel?

Amikor fogat mosunk és éppen nincs szükségünk vízre mindig zárjuk el a csapot, vagy használjunk poharat, amibe már előre beletöltjük a vizet, így nem kell a csapot mindig megnyitni. A kézmosásnál, mosogatásnál is figyeljünk arra, hogy zárjuk el a csapot, ha éppen nem használjuk. Ha csöpögő csapot látunk, mindig szóljunk felnőtteknek, hogy ők meg tudják javítani. Figyelembe vehetjük, hogy ha kádban fürdünk, több vizet használunk fel, mint zuhanyzáskor. Amikor a WC-t lehúzzuk, sokszor fölöslegesen használunk el vizet, ráadásul ivóvizet. Ma már több helyen víztakarékos tartályok vannak, vagyis dönthetünk, hogy kisebb vagy a nagyobb öblítést használjunk. Ezt is érdemes figyelni.

Ha a lakást elhagyjuk, és kimegyünk a kertbe, ott is van lehetőség a víztakarékosságra. Összegyűjthetjük az esővizet és azzal locsolhatunk a későbbiekben.

Miért szükséges megvédeni a tiszta vizünket?

A vizek elszennyezésének hatására a vízben élő élőlények elpusztulhatnak, a benne élő növények elszaporodhatnak, aminek hatására teljesen megváltozik a vízben élő élőlények összetétele. A koszosabb vizet nehezebb megtisztítani (több vegyszerre, eljárásra van szükség), mint az eredeti tiszta állapotot fenntartani. A szennyezett víz továbbá fertőzéseket, betegségeket is okozhat.

Hogyan védhetjük meg a vizeinket?

A takarékoság mellett nagyon fontos, hogy ne dobjunk bele mindenféle dolgot a lefolyóba, és a WC-be. Főképpen a gyógyszerek, olajok azok, amik nagy szennyezést tudnak okozni, ha

a lefolyóba jutnak. Amikor tisztítószereket használunk érdemes olyat választani, ami környezeti szempontból kevésbé ártalmas.

2. rész: interaktív rész

Kísérlet végzése a vízzel és az olajjal. Egy pohár vízbe teszünk egy nagyon kis olajt és megpróbáljuk összekeverni. Megfigyelhető, hogy a két anyag nem elegyedik (sűrűségük különbözősége miatt), az olaj a vízfelszínen marad. Ezzel szemléltethetjük, hogy milyen hatással van a vízre, ha olaj kerül bele. Elzárja a felszíntől és az alatta lévő élőlények nem kapnak elég oxigént, elpusztulnak. Ezután sót teszünk a pohárba és láthatjuk, ahogy az olajcsepp lejut a pohár aljára, majd újra visszajut a tetejére. Ez egy látványos kísérlet gyermekek számára. [hirmagazin.sulinet.hu]

4.2.4. Közlekedés

Közlekedési szokásunk befolyásolja a levegő környezeti terhelésének mértékét. Ennek jó példája, hogy amikor a levegő szmogos, a gépjárművek használatának csökkentését tartjuk egyfajta megoldásnak a környezeti állapot javítására vonatkozóan. A gyermekek nem maguk döntenek arról, hogy hogyan közlekednek egyik helyről a másikra, azonban pozitív hatással lehet a későbbiekben, ha felhívjuk a figyelmet, hogy milyen módokon lehet közlekedni. Továbbá a környezetvédelem fogalmát összekapcsolják a közlekedési módok fogalmával.

1. rész: témakör megbeszélése

Milyen eszközök jutnak eszünkbe akkor, amikor közlekedésről beszélünk?

A gyermek számára elsőre biztosan olyan eszközök jutnak eszükbe, amiket a mindennapok során használnak. Például autó, bicikli, busz, vonat, villamos. Említhetjük még a metró, repülőt, rollert, görkorcsolyát stb.

Melyek azok a közlekedési eszközök, amik környezetvédelmi szempontból szennyezőek?

Ez a kérdés talán úgy a leginkább megfogható, ha azt nézzük, hogy látjuk amikor a kipufogóból kiáramlik a füst. A szagából és a látványából is meg tudjuk állapítani, hogy szennyező. Azt is megállapíthatjuk, hogy van olyan közlekedési eszköz, aminek nincs kipufogója, mint például a metró vagy a villamos, azonban ezek villamos energiával működnek és azokban az erőművekben, ahol ezt az energiát előállítják, szintén van kibocsátás, csak a kéményéből.

Melyik jármű okoz kisebb környezetszennyezést?

A legkedvezőbb, ha nem kell semmilyen erőforrást felhasználni! Ha közelebbi helyre megy az ember, lehet sétálni, biciklizni, rollerezni, görkorcsolyázni... Persze a szülők döntenek arról, hogy mivel közlekednek a gyerekek, de érdemes arról is beszélni, hogy az autóba sokkal kevesebb ember fér el, mint a buszon.

Melyik jármű okoz nagyobb mértékű környezetszennyezést?

Akkor is nagyobb szennyezés alakul ki, ha a kocsiban csak egyedül utazunk, ha többen utazunk egy autóban máris a kibocsátott szennyezés több emberre oszlik el. Például az, ha egy autóval megy reggel a család az óvodába, majd a munkahelyre sokkal kedvezőbb környezeti tulajdonságokkal bír, mint ha a család tagjai, anya vagy apa két külön autóval megy. Utóbbi esetben az utakon is több autó lesz, és a szennyezés is nagyobb lesz. Amikor nem a mindennapi utazásunkra gondolunk, hanem messzebbre utazunk, használhatjuk a repülőgépet. Ez a fajta közlekedési eszköz szintén magas káros anyag kibocsátással bír.

Mit okoznak a környezetszennyező járművek?

Legfontosabb megemlíteni a levegőszennyezést. Vannak olyan napok, amikor nagyon rossz a levegő minősége, ilyenkor akár szmogriadót is elrendelhetnek. A rossz levegő légzési nehézségeket, betegségeket okozhat az embereknek. A szennyezés az utak mentén növényekre is juthat, a nagy forgalmú utak mentén a házakon pedig korom rakódhat ki és rongálja meg ezzel az épületet. A közlekedésből származó szennyezők okozzák a savas esőket, ami az élővilágra és az épületekre is káros hatással van.

2. rész: interaktív rész

- A gyerekeket megkérni, hogy rajzolják le, hogy hogyan közlekednek a legszívesebben. Érdekes megfigyelésnek tartom, hogy ezek után, hogyan alakul a szennyezőbb és nem szennyezőbb közlekedési módok aránya.
- Színező az óvodába érkezési közlekedési eszközökkel. (2. melléklet)

4.2.5. Takarékoság

A témakör kiválasztásánál figyelembe vettem, hogy jellemző a mai fogyasztói társadalomra az a szemlélet, hogy több olyan dolgot is megvásárol, amire igazából nincsen szüksége. Illet-

ve, ha régi használati tárgyról van szó és az elromlik, inkább újat vásárol, és nem javítja meg. A reklámok pont erre buzdítanak minket, de érdemes elgondolkodni, hogy valójában mire is van szükségünk és mi az, amit a külső hatások eredményeképpen vásárolunk meg. Ennél a témakörnél egy szemléletmódot adnék át, hogy egy másik megközelítést is halljanak a gyerekek.

1. rész: témakör megbeszélése

Mi jut eszünkbe a takarékoságról? (Volt olyan, hogy valamivel takarékoskodni kellett?)

A takarékoságról eszünkbe juthat, hogy valamit szeretnénk megőrizni. A takarékoság tudatosság döntés, célunk van vele. A gyermekek számára például ez lehet valamilyen jutalom.

Mivel tudunk takarékoskodni? (végiggondolni egy napunkat)

A takarékoságról már az előző témakörökben sokat beszélgettünk, de átgondolva napunkat kiegészíthetjük. A felsorolás a teljesség igénye nélkül készült, kiemelve a főbb területeket.

Reggel: felkelés → mosakodás, fogmosás, WC: víz (csöpögő csap szóljunk) → felöltözés: ruhák: rétegesen öltözzünk, így nem fogunk fájni még télen sem, ha alacsonyabb a hőmérséklet, nem szükséges nagyon meleg fűtés. Nem kell, hogy télen is rövid pólóban legyünk. Jusson eszünkbe a kinőtt ruhák tovább adása.

Étkezés: → Reggelinél keletkező hulladékot szelektíven gyűjtsük.

Utazás: ahova csak tudunk gyalog, biciklivel menjünk (ha megtehetjük).

Jusson eszünkben **napközben**, hogy a lámpát minden estben kapcsoljuk le! Ha valamit nem használunk kapcsoljuk ki, szüleinknek szóljunk, hogy a konnektorból húzzák ki.

Játék: készíthetünk játékokat már nem használt tárgyakból (pl. WC papír guriga). Ha a játékunk eltörött, vagy a könyv elszakadt, ragasszuk meg, nem kell újat venni rögtön. Ha a játékunkat már nem használjuk, adjuk tovább másoknak. Nem kell mindig mindenből saját, kölcsönözhetünk és kölcsön is adhatunk. Rajzolásnál használjuk ki az egész lapot, ne csak az egyik oldalára rajzoljunk. Amit csak lehet, használjuk újra, és ne dobjuk el.

Bevásárlás: bevásárló lista készítése, tervezzük meg előre, hogy mit szeretnénk megvenni, így nem veszünk meg olyan dolgokat, amikre nincs is szükségünk. Vigyünk magunkkal zacskót, táskát, ne mindig újat hozzunk el.

Főzés: ha segítünk, figyeljük, hogy az alapanyagokat ne pazaroljuk el, mosogatásnál vigyázunk a vízre, hulladékokat a megfelelő helyre tegyük.

Az alapanyagokat jó, ha a közelből szerezzük be. Ez azt jelenti, hogy nem egy másik országból hozott termékeket veszünk meg. Minél közelebb termesztik az általunk megvásárolt terméket annál jobb környezeti tulajdonságokkal bír. Helyi termékeket választhatunk piacról is. A termékek címkéjén majd ha tudnak olvasni, megnézhetik, hogy honnan érkezett. Ha messzebből érkezik, az azt jelenti, hogy sok utat kell megtennie, vagyis sokkal nagyobb a közlekedésből származó szennyezés kibocsátása. Saját kiskertből az egyik legjobb megoldás beszerezni az alapanyagokat, termesztetünk zöldségeket, gyümölcsöket! Így pedig még a termékek csomagolásából származó hulladékot is elkerülhetjük.

Este: Zuhanyzás fürdés helyett. Figyelni a vízre!

Ha megnézzük, a takarékosággal nem csak a környezetünknek teszünk jót, hanem a zsebpénzünkől (később majd a fizetésünkől) is több marad, így mindenki jól jár!

2. rész: interaktív rész

Felhasználva egy már nem hasznos tárgyat, kreatív kézműves tárgyak készítésére. Például wc papír gurigából tolltartó készítése.

5. ábra: Újrahasznosítás új termékké

Forrás: www.smallroomideas.com

5. ÖSSZEFOGLALÁS

TDK kutatásomban céлом volt, a környezeti nevelés témaköréhez kapcsolódóan szakirodalmi áttekintést nyújtani a hazai, illetve európai uniós stratégia dokumentumokról, cselekvési programokról. A dolgozatból kiderül, hogy a környezeti nevelés megvalósítását elvárják a vizsgált dokumentumok. A dolgozatomban vizsgáltam továbbá, hogy környezeti nevelést milyen módon kaphat az óvodáskorú gyermek, néhány példán keresztül ismertettem a környezeti nevelés lehetséges felelőseit. Például a szülők példát mutatnak a mindennapjaik során és ezzel hatnak a gyermekekre. A vállalatok társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos tevékenységük által is segíthetik a környezeti nevelésüket. Az önkormányzat az általuk rendezett közösségi programokkal és a lakóhelyük tisztaságával hat a gyermek szemléletére. A stratégiákban előírt elérendő célok gyakorlati megvalósítására vannak kezdeményezések, de azok nem érnek el minden óvodát. A legtöbb óvoda nyitott a környezeti nevelés tevékenységére, pedagógiai programjukban említést is tesznek az általuk megvalósítandó célokról. Jó gyakorlat, hogy a jeles napokat legtöbbször megünneplik az óvodák, mint például a Víz világnapját vagy a Föld napját. Azonban az, hogy az egyes intézményben milyen hangsúlyt kap a környezeti nevelés függ az óvónőtől, csoportlétszámától, összetételétől.

Az általam elkészített „Mini suli” program abban hozhat újdonságot, hogy rendszerbe foglaltam a vizsgálandó témaköröket. Ezzel segítem megvalósítani a környezetvédelmet érintő témakörök vizsgálatát, hangsúlyt helyezve a mindennapokban meghozott döntésekre. A program nagycsoportos korosztály számára készült. Tudatosan a témakörök nem fókuszálnak egy területre (pl. hulladék kérdésköre), céлом volt, hogy átfogó oktatási programot készítssek, több terület ismertetésével. A kidolgozott öt foglalkozási téma közé tartozik a környezet- és természetvédelem, hulladékok (szelektív hulladékgyűjtés), víz, mint érték, közlekedés, és végül a takarékoság. A programot a gyermekek nyelvén és a hozzájuk közel álló példákkal szemléltetem. Jelenleg alapot ad, továbbá segít a témakörök megbeszélésében, azonban ha a későbbiekben ezt óvonók számára is külön programként szeretném továbbadni, úgy pedagógiai szempontú, illetve szakmai bővítést igényel.

Kutatásom folytatásaként, diplomamunkám keretében a továbbiakban az óvoda környezeti teljesítményértékelését végzem el, vagyis a közvetett környezeti nevelés megvalósítását is bővebben vizsgálom, és javaslatokat teszek a lehetséges beavatkozási területekre vonatkozóan.

IRODALOMJEGYZÉK

Csigéné Nagypál Noémi [2008]: A vállalatok társadalmi felelősségvállalása és kapcsolódása a fenntarthatóságához. doktori értekezés, 2008, Budapest

Dr. Csete Mária - Péterné Dr. Baranyi Rita [2014]: Természeti erőforrások a felsőoktatásban és szemléletformálásban. Energiagazdálkodás 55. évf. 2014. 1-2. szám

Európai Bizottság [2001]: Promoting a European framework for corporate social responsibility Green Paper, COM (2001) 366.

Európai Bizottság közleménye [2010]: Európa 2020. 2010, Brüsszel

Eurostat [2009]: Sustainable development in the European Union monitoring. 2009 report of the EU sustainable development strategy

Fenntartható Fejlődés Bizottság [2002]: Nemzetközi együttműködés a fenntartható fejlődés jegyében és az Európai Unió fenntartható fejlődés stratégiája.

Forgács Ildikó [2014]: Bolygóvigyázók kézikönyve. Méry Ratio Kiadó, 2014, Debrecen

Kissné Novák Éva [2009]: A személyiség varázsa. E-Journal of the American Hungarian Educators Association, 2009

Kósi Kálmán – Valkó László [2006]: Környezetmenedzsment. Typotex Kiadó, 2006, Budapest

Magyar Környezeti Nevelési Egyesülete [2010]: Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség [2007]: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács [2013]: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024.

Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja 363/2012. (XII. 17.) kormányrendelet [2012]

Vidékfejlesztési Minisztérium [2013]: IV. Nemzeti Környezetvédelmi Program (2014-2019). 2013, Budapest

Internetes források:

<http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/pedagogia/so-magma> letöltve: 2014. október 20.

<http://humusz.hu/nullahulladek/onkormanyzat> letöltve: 2014. október 21.

http://www.fkf.hu/portal/page/portal/fkfzrt/vallalatrol/tars_felelosseg/cikkek/Szemleletformalas letöltve: 2014. október 10.

http://www.icewater.hu/cikk/13/a_viz_szerepe_az_emberi_testben.html letöltve: 2014. október 24.

<http://www.kristalymix.hu/index.php/15-media-megjelenesek/50-gyerekeknek> letöltve: 2014. október 22.

<http://www.smallroomideas.com/5-brilliant-ways-toilet-paper-rolls-can-help-organize-your-house/> letöltve: 2014. október 24.

<http://www.sziget.hu/gyereksziget/programok/kereses?hv1=2014-06-21&hv2=2014-06-22#first> letöltve: 2014. október 21.

<http://www.universetoday.com/65588/what-percent-of-earth-is-water/> letöltve: 2014. október 20

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: ERDŐS KIFESTŐ

(Forrás: <http://sjhicks.wikispaces.com/FIPhysEdAssessment> letöltve: 2014. október 9.)

2. MELLÉKLET: KÖZLEKEDÉSES KIFESTŐ

<http://www.games-sun.com/hu/playgame1921-traffic-at-school-house-picture-coloring-pages-27.html> letöltve: 2014. október 20.

